دایل بن ملا عبدالواحد زوقاییف . القرشقراقی

۱۳۲٦ سنه محرم ۲۷ شنبه ۱۹۰۸ سنه ۱٦ فیورال 19

الاصلاح

سنة تأسيس ۱۳۲۵

اخطار:

یباراسگان یازولرنی اوزگارتوگه هیئت تحریریه اختیارلیدر. باصلمغان مقالهلر کیرو یبارلماس . امضاسز مکتوبلر باصلماس.

غزیتهنك بهاسی

سنهلك ۳ صوم آلتی آیلق ۱ صوم ۵۰ تین ۳ آیلق ۱ صوم شاکردلر ایچون ۳ آیغه ۷۵ تین قزان شاکردلرینه آیلاب ۲۵ تین.

آدرس:
Казань, Номера „БОЛГАРЪ“
Редакція газ. „ЭЛЬИСЛАХЪ“
Телефонъ № 748

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ“

قزانده نسخهسی ۷ تین علمی ادبی هفتهلك غزیته چیتشهرلرده ۹ تین

وکیل افندیلر دقتنه. اصلاح نه دیمکدر؟ تل و اوللر. شرق غرب، رورس عالمیندن. تاتار آلغه کیته. خاتون قز عالمی. مدرسه خبرلری. «بیان الحق» دهغی مکتوبکه جواب.

قزان ۱٦ فیورال

وکیل افندیلر دقتینه.

۱۸ نچی نومرو الاصلاحده «بونلر اونتولغان» عنوانلی بر مقاله درج ایتلمب، روسچه اوقوچیلرغه تاتارچهده اویرهتلو طوغروسینده، بر نیقدر نرسه سویلهنگان ایدی.

بو نومروده «بیان الحق»ده «الاصلاح»قه دائر مکتوب یازغان یاشلرگه جواب عنوانی بلهن درج ایتلگان مقالهنی اوقو هر کمنك فکرینه: واقعاده، خلقغه خدمت ایتهمز دیب یوروچی بعض یاشلرنك، «عموم خلق ایدیالی» دیگان شیکللی ماتورسوزلر سویلهوچی استودینتلر، کورسیستکالرنك تاتارنك تلین، روحین، معیشتن بلمهولرین کورگاچ، شبههسز، بو کشیلر نیچك اینوب شولقدرنادان خلق آراسینه کرمکچیلر؟ نیچك اینب، خدمت ایتمکچیلر؟ دیگان سؤاللر کیلهچکدر.

بر خلقنك تلین، ادبیاتین بلمیچه، آننك روحانی طورموشینه بلشلهنمیچه خدمت ایتودیمك، بیك اساسسز بر سوزدر.

مونك اوستینهده بو واقعه تاتارنك کیلهچگی ایچون قورقنچلی، وتأسفلی واقعهدر. تاتار ضیالیلرغه محتاج. ضیالیلر آثار خدمت ایتهرگه بورچلی. مونی ظنمزچه ایسکیلرده، یاشلرده انکار ایتمهسهلر کیرهك. بو حقیقة؛ مونی معیشت، حاضر ایکی یاقغهده بلدردی. لکن نیچك ایندرب مونی وجودکه چغاررغه؟ نیچك

ایندرب بو خدمتنی طبیعی حالتینه قویارغه؟ مونه بو مسئله‌لر، هر بصیرت ایه‌سی، تاتار طرفیندن اویلانورغه تیوشلیدر.

ظنمزچه، بومسئله‌نڭ لازمنچه حل ایتلوی ایچون، مطلق روسچه اوقوچی یاشلرمزنڭ تاتارچه‌ده اویره‌تلولری اوّلگی درجه‌ده حساب ایتلورگه تیوشدر. مونڭ ایچونده تاتار بالالری اوقی طورغان روس مکتبلرینڭ هر قایسینده، بر تاتار تلی معلمی ده بولندرماق؛ وبولوندرغانده، قصه وقه‌کیه تلرگنه سویله‌ب، استنجا حکملری اویره‌ترلک کنه معلم بولمیچه، تاتار تلی، ادبیاتی وروحی بله‌ن بلشله‌ندررلك معلم بولندرماق لازمدر.

حاضرده، ۳نچی درماغه مسلمان فراقسیه‌سی طرفیندن، مسلمانلر ایچون مکتبلر لائحه‌سی کرتله‌چك بولدیغیندن، مسئله‌نڭ بو طرفینی‌ده اعتبارسز قالدرماولرین وکیل افندیلر دقتینه عرض ایله‌مز.

اصلاح نه دیمکدر؟

اصلاح‌نڭ ۱٦ نچی نومیره‌سنده بوا مدرسه‌سی حقنده معلم محمد فاتح صادقف طرفندن قصقه‌چه‌غنه بربند یازیلمش بواداغی اصلاح‌نڭ نه‌دن عبارت اولاچغینی مختصر صورتده بیان ایدلمش ایدی. حقیقی اصلاح نه‌دن عبارت ایدیکی حقنده عمومی برفکر یازالمده صوڭره اوزم آنده طورغان بوا مدرسه‌سینڭ اصلاح قیلنوب قیلنمیه‌چغی حقنده برفکر سویلیه‌لم:

اصلاح نه دیگان سوز؟ القاموس المحیط صاحبی محمد الفیروز آبادی الصلاح ضدالفساد اصلحه ضد افسده دیدر. دیمککه اصلاح چوروتمك، برباد ایتمك، بوزمق معناسنده اولغان افسادڭ ضدی، معناسینه: توزه‌لتمك، قصور ونقائصینی اکمال ایتمك، بوزوق یرلرینی آلوب کمالات حالینه قویمقدن عبارتدر،

بوزولغان برفابریکنی اصلاح ایتمك، یه‌ورلگان ماشینالرینی توزه‌توب ایش ایشلردی، یاصاغان نرسه‌لرینی اعلی ایدوب صوقلانوردی صورتده یاصاردی قیلمق، یه‌ورلگان پاراووزنی Локомотивъ اصلاح ایتمك، نیچه ملڭ پوطلر تییالگان واغونلرنی ساعتینه ۵۰—٦۰ چاقروم قزولق ایله طارتوب قوش کبك اوچاردی حالنکه کیترمك، بوزولغان الیقتریك زاڤودینی اصلاح ایتمك، قاب‌قاراڭغو قالغان شهرلرنی نورلاندیروب یاقطی کون حالینه کرتکان قویاش کبی تنویر ایدردی، اوزینڭ یاشرون کوچی ایله بتون شهر وفرعلرینه نور هم قوّت ویروب طوریردی حالگه قویمق ایله، اوشانداق رنجو بر آدمنڭ حالینی اصلاح ایتمك، آنڭ حیاتینی قوروتمق ایچون کیلگان رنجونی موافق دارولار ایله دارولاب یاقطی دنیاده کوب زمانلر تاغین بختلی وسعادتلی اولارق راحتلانوب یاشاردی حالگه کیترمك ایله اولدیغی کبی، مکتب مدرسه‌لرنیده اصلاح ایتمك آندن بلوکلی، آڭلی، علملی، غیرت دینیه، حمیت ملیه ایه‌سی بولغان چن انسانلر وحق مسلمانلر چغارردی صورتکه کرتمکده‌در.

دیمککه مکتب ومدرسه علم ومعرفت، غیرت واجتهاد، اخلاق ومحبت چیشمه‌سی اولملیده، آندن چیققان آدملر ملتنڭ یول باشچیلری-معنوی قویاشلری بولوب، آداشقان هم‌صاتاشقان آدملرنی جهالت وحشت صحرالرندن بخت وسعادت باقچه‌لرینه آلوب واردی بولونملیدرلر.

یاصارغه ویرلگان هر ماده‌سینی اشدن همده استعمالغه یارارلق حالدن چیقاروب طاشلاغان ماشینه‌نڭ اوسفینه (ماشینا اصلاح ایدلدی ماشینا توزه‌تلدی) دیوب اعلان‌نامه Афишка یابشدیرب قویو ایله‌گنه توزه‌لمدیکی کبی، اچینه باروب کرگان مات بالالرینڭ آناسندن طوغدیغنده بیله

بار بولغان استعداد طبیعی‌سنی‌ده آشاب بترگان، ملتنی آلداب یولداب آدملرگه ربالانوب یاللانوب. غنه عمر ایده‌چك، طوغریسی قیلغان اشی دین وملتنی یاکادن باطیرودن‌غنه عبارت بولغان ملالر چیقارودن بشقه‌غه یارامغان، حکیم، فیلسوف، محرر، مجتهد، علامه **Энциклопедистъ** بولاچق‌ملت بالالرینی مغالط، **Софистъ** خیالی، وهمی، سوداوی **Меланхоликъ** ایتدروب والحاصل قابل علم ومدنیت لکینی، روحینی وانسانیتنی بتروب چیقارغان مکتب مدرسه‌لرنگده ایشك باشلرینه (درسلر فلان! دیو بلانگنه، غزینه‌لرده مدرسه‌لر اصلاح ایدلدی... دیوب قیچقرو ایله‌گنه اصلاح ایدلمیه‌چکدر.

ماشیناسی جیمرلگان ساعت اورنندن کوچرو ایله‌گنه توزه‌لمدیکی، رنجو آدمنی ایکنچی توشاککه صالو بلانگنه سلامتلنمدیکی، بالعکس ساعتنی توزه‌لتمك اوچون طازا هم یاڭا ماشینالر، رنجونی تر‌لدیرمك اوچون شفالی دارولر کیرك بولدیغی کبی، اچی طشی بوزیلوب عمری بوینچه ملت بالالرینڭ انسانیتلرینی‌گنه یوغالتوب هم یوطوب کیلگان مکتب مدرسه‌لرنیده اصلاح اینمك درس فهرستلری یاصاب بولمه طاقطه‌لرینه یابشدیروب قویو بلانگنه بولمیه‌چقدر. آنلرنی اصلاح: اوقوچیلرینه قلب قارالغی، خیال، وهم، اضغاث احلام، یاوز خلقلرغنه پیدا ایدوچی منطق، کلام... سفسطیات، خیالات ایله اولماینچه اوقوچیلرینه قلب آقلغی، غیرت، متانت، حمیت، معرفت ویروچی قرآن، حدیث، تاریخ اسلام، تاریخ‌مدنیت بونلرا وستینه جغرافیه، حساب، هندسه، حکمت، هیئت والحاصل آوروپالیلرنی بوکونگی درجه‌گه همده هوش کیتکچ ترقی‌غه ایرشدیروب دنیانی اوز قوللرینه آلورغه سبب بولغان فن‌لرنی قبول ایتمك شونلرنی بلوب عمل‌قیلمق ایله‌گنه اولاچقدر.

چوبك‌نی نیندیگنه قالوب‌غه صالوب قالوبلاساڭده همانده چوبك، خمرنی زمزم صاووتینه صالساڭده همانده خمر بولغانلغی، چوبکنڭ قالوبنی خمرنڭ صاووتینی اوزگارتو ایله‌گنه ماهیتلری آلماشمادیغی کبی، اوقوغان آدمنڭ روحینی هم استعدادینی محو ایدودن غیری هیچ‌فایداسی‌یوق. منطق کلام مغالطات... لرنیده یاڭا ترتیب یا خود اصلاح قیلوب اوقوتو ایله‌گنه ماهیتلری اوزگارمیه‌چکدر. آنلر همانده زهر، آنلر همانده آغو، همانده انسانیت واسلامیت دشمانیدرلر.

تیکشروب قاراغنده آسیا، آفریقاغه، معنی هم آوروپاغه پادشاهلق ایتکان مسلمانلرنڭ بتولری، اوزلرینڭ قل‌لرینه قل بولا باشلاولری بوکونگی کونده مسلمانلر آراسنده علم‌آچقچی، مطالعه قورالی صانالغان منطق کلاملر، اوچی قریی یوق خیالات، بیلامم ثلاثه نیلر سایه‌سنده ایدیکی بلنمکده‌در. واقعا مسلمانلرنڭ انقراضغه یوز طوتوی دولت هم حکومت‌لرینڭ باشقه‌لرغه میراث بولورغه افتتاح ایدووی آرالرنده علم اورنینه جهالت پادشاهلق قیلامغه باشلادیغی زماندن‌ایدیکی تاریخ ایله‌ثابتدر. بواختلاف وجهالتلرنگده توبسز چیشمه‌سی کلام ومنطق‌لر اولغانلغی صوڭغی تحقیق‌لردن بیلنمشدر.

دیمککه مسلمانلرنڭ باشینی آشاغان نرسه، جهالت‌لرنڭ چن منبعی بولغان کلام منطق‌لر، مجادله ومغالطه‌لر توبی نی‌بی یوق‌تمسز‌اختلافاتلردر. آڭلانادرکه: بونلر ایله اصلاح ایدرگه طرشمق یانا طورغان اوطنی قراسین ایله سوندیرگه طرشمق کبی جنونلق. علامتی بولغان یالغان اجتهاددر. بو اصلاح قاموس‌نڭ ضد افسده دیو تعبیر ایتدیکی اصلاح اولماینچه حقیقی افساد وچن بربادن عبارتدر. ملتنی بتررگه بوندن آرتق چاره‌ده یوقدر.

برتقدیر بڭا بر دشمان ملت بولسه، شول ملتنی معنوی بر یول‌ایله بتررگه ایتسه‌لر‌ایدی وشونلرنی بترمك ایچون بڭا یول قویولسه‌ایدی هیچ شك

آنلرنڭ علماسینی منطق کلام اوقطورغه باشلار، شدتلی ودهشتلی صورتده آچ بوریلر کبك دیشلرینی هقرداتوب مناظره قیلورغه اوگراتور، کوڭللرینه نفـاق، عداوت اورلقلرینی صاچـار، ملتلرینڭ طامرلرینی شونلر ایله زهرلب آنلرنڭ استقبالینی طومـالار ، والحاصل بوکونگی کونده اوزمزنڭ باردیغمز یولغه آنلرنی سوراب کروب چقماسدی ایدوب باطیرر ایدم.

چروگان آغاچلردن چدامل بنـالر یاصامق ممکن اولماغانلغی کبی، اساسی چروب اشـدن چغوب بتکان مجوس غریکلر سؤری بولغان صحالاستیکا Схоластика ایله ده مکتب مدرسه‌لرمزنی اصـلاح ایتمك، شونلر ایله ملتکه حیات ویروچی آدملر ینشدیرمك ممکن توگل محالدر. آوروپالیلر آنی طاشلاغاچقنه ترقی یولینـه کردکلری وشونلـرنی کوڭللرندن چقارغاچقنه مدنیت حاصل ایتدکلری کبی، مسلمانلرده شول اوهـام خیالاتنی طاشلا-غاچقنه حیات کسب ایلچکلری اوزلـگندن ظاهردر.

ایمان ایله کفر، نور ایله ظلمة، بر کوڭلده جیوله آلمادقلری کبی، انسانغه جان وبره طورغان فن‌لر ایـله انساننی اولتره طورغان فن قیافتلی جهالت‌لرنڭده برقلبده جیولمق احتماللری یوقدر. شونڭ اوچونده فن صورتلی اول چرك نرسه‌لرنی طامری ایله قوروتمی طوروب اصلاح قیلام دیمك، قلبنده کفری اولدیغی حالده مسلمان ایدم، قاراڭغی اولدیغی حالده نورلی ایدم، کفر ایله ایماننی برقلبده، نورایله ظلمةنی براورنده جییام دیمك کبی محال بولغان بر اشدر. بوندای محال اشکه تشبثده حماقت یا خود جولارلکدر.

باقچه‌دەغی یمش آغاچلری هم گل‌لر، آنلرنی قابلاب یاتقـان قارلر اریمی یمش ویردکلری، چچك آطدقلری اولماغان کبك جهالت، خیالات آستنده طونچغوب هم طومالانوب یاطا طورغـان بزنڭ ملتده اول قاطلاولراریمی یمش ویرەچك دخیده چچك آطەچق توگلدر. بو نادانلغمز، بر اضغاث احلاملریمز کوڭللریمزده طنچوب یاتدیغی مدتده اصلاح ایدیلومز ممکن توگل بناءً علیه آوروپاده یاشاەقلغمزده محالدر.

قصقه‌چه ایتکانده: آڭلی ملتلر طرفندن قرق مرتبه طلاق ایدلـگان، ملتدن ملتکه یوری یوری ایسکروب هـم طاشلانوب بتکان قایسی ملتکه بارسه آنی منقرض بولورغه یاقینلاشدرغان یا خود بتونلای محو ایتکان مسلمان مدرسه‌لرنده هـانده مطالعه آچقچی خیاللانوب استعمال ایدیله‌طورغان صحولاستیکالرنی مدرسه‌لردن نیگزی وطامری ایله ...بروب توکمی اصلاح ممکن توگل ممتنع در.

هرنرسه‌نی اصلاح چروك نرسه‌لر ایله اولماینچه نرسه‌گه وجود بیره طورغان یاڭا ماده‌لر ایله اولغان کبك، مکتب ومدرسه‌لرنیده اصلاح چروك فن‌لر ایله اولمیچه ملتکه حیات هم وجود بیره طورغان بوکونگی کونده آنلر ایله آوروپالیلر ترك بولوب یاشی طورغان یاڭا فنلر ایله‌گنه اولاچقدر.

آخری بار هادی آطلاسی.

شرق، غرب وروس عالمندن

مصرالقاهره‌ده‌گی جامع الازهر مدرسه‌سن یاوروپا دارالفنون (آکادیه‌یا)لری اصولینده مادی ومعنوی جهتدن اصلاح ایته‌ر ایچون، مصر حکومتی‌نڭ، وقفلر مالیندن یوزمڭ صوم تعیین ایتکانلگینی مصر غزیته‌لری خبر بیره‌لر.

شولقدر کوب وقفکه مالك، بوزور جامعنڭ حاضرگه قدرده اصلاح ایتلمی طوروی مصر حکومتی ایچون ظور اویاتدر. روسلرده برمقاله بار «هیچ بولماغانغه قاراغانده صوڭ بولسه‌ده بولو یخشـی» دیلر.

مصر روحانیلرینڭ تعصبلرین بر یاقغه طاشلاولرین وجامع الازهرنڭ ده زمانه حاجتلرینه موافق صورتده اصلاح ایتلوین چن کوڭلمزدن آرزو ایته‌مز .

*

عجم حکومتی پایتختی، طهرن شهرینده نیمسلر طرفندن مکمل یاوروپا اصولنچه آچلغان، هیئـة معلمینی ده یاوروپالیلردن تشکیل ایتلگان بر اورطه مکتب کوبدن بیرلی دوام اینه‌ایدی، مذکور مکتب‌نڭ اداره‌سی بو کونلرده، ملت مجلسینه مراجعت ایتب، اگر پرسیه خزینه‌سندن یل صایون ۷۰ مڭ صوم اعانه بیرلونی اوستلرینه آلسالر، گرمانیه حکومتینڭ ده اعانه‌سی بله‌ن سیکز یوز کشیلك بر اونیورسیتیت آچاچقلرین بلـگرتکان. ملـت مجلسیده نیمسلرنڭ حاضرگی مکتبلرینی ده یاراته وآلار طرفیندن تأسیس ایتله‌چك دارالفنونڭ ده مکمل بولب عجم یاشلرینه یاوروپا مکتبلرینه سفر ایتوگه حاجت قالدرمایاچق ایکانینه اشانغانلغینی، شولایده بولسـه خزینه‌نڭ آقچه‌غه فقیرلـگی جهتندن حاضرگه ئلی ۲۰ مڭ صوملردن آرتق تعیین ایته آلماغانلغینی بلدرتکان، بوخبرنی درج ایتکان «نـــ ۋریمه» غزیته‌سی: شرقده نیمسلرنڭ مکتبلر آچوب، خلقنی اوزلرینه محبت ایتوب تربیه ایتولرینه بیك طارایـــــا؛ وروسیه‌نڭ شوندی سیاسة طوتماوینه بیك قایغرا.

«نــ ۋریمه» روسیه حکومتی طرفیندن چیت مسلمان مملکتلرینڭ مکتب آچوی حقینده سویلی. آکار قدر روسیه‌نڭ اوزینده بولغان مکتبلرنی تکمیل ایتونی قایغرتسا یخشی بولماس ایدی میکن؟

*

استانبولده مترقی معلملرنڭ مکتبلرنڭ حاضرگی ناقص تربیه‌سینه بیك ایچلری پوشب، شولـــــر حقینده مذاکره‌لر یاصی باشلاغانلر ایکان، همه‌سین کوزه‌ترگه آرتلریندن ئلله نیقدر خفیه‌لر تعیین ایتلگان.

خلقغه یخشی مدرسه‌لر آچقاچ بیشار یوز جاریه بله‌ن کیف صفا قیلورغه اوڭغایسز بولاچاغین امیرالمؤمنین، خلیفهٔ رسول‌الله، ظل‌الله فی العالمین السلطان ابن السلطان عبدالحمید خان الثانی حضرتلری بلمی دیب بلگانلر آخری؟

*

حاضرده شۋیتساریه جمهوریتینده ۴۳۶ روسیه‌لی قزلر، ۲۸۰ روسیه‌لی یکتلر مکاتب عالیه‌لرده اوقیلر. بولارنڭ بیك کوبسی روسیه‌دن سیاسی عیبلر بله‌ن قاچقان ساتسیالیستلر بولب، بارغان بیرلرینده شول فکرلرینه خدمتده دوام ایته طورغان کشیلـردر.

غربی یاوروپا مملکتلرینڭ بیك کوبیسنده‌گی کبی، شۋیتساریه‌ده‌ده مکاتب عالیه‌ده اوقوچیلر بای بالالری، واوز فائده‌لرین بیك یخشی آڭلی طورغان بورژویلر بولغانلقدن، ساتسیالیزم فکرینڭ اوزلرینه بیك دشمان ایکانینی بلب، بـــــو، روسیه‌لی ساتسیالیست طلبه‌لرنی برده سویمیلر، حتـی دشمان طوتالر. اوشبو سبب بله‌ن، بوقش بیرلی بورژوا ـــ استودینتلر بله‌ن، روسیه‌لی دیموکرات ـــ استودینتلر آراسینده برنیقدر اختلاف وتحقرشلرده چقغالادی.

بالآخره‌ده بایلر فائده‌سین حمایه ایته طورغان شۋیتساریه حکومتی روس استودینتلرینڭ کیلوینه ممانعت ایته‌ر ایچون، حاضر برلائحه توزوگان وپارلامینتکه عرض ایته‌چکدر.

لائحـه اوشبو ماده‌لردن عبارتدر: ۱) اجنبـی استودینتلر شۋیتساریه مکاتب عالیه‌سینه کرر ایچون، اوز وطنینڭ دارالفنونی‌نه کررگه تیوشلی هر بر شهادت نامه‌نی حائز بولرغه کیره‌کدر (شول جمله‌دن سیاسی اشانچلیلق شهـادت نامه‌سیده) ۲) مونڭ اوستینه‌ده شۋیتساریه‌نڭ اوزینده دخی برقات امتحان بیررگه تیوشدر. ۳) قایسی دارالفنونگه کرسه شول دارالفنون شهرینڭ پالیتسیه‌سیندن شهرده طوررغه رخصت شهادتنامه‌سی قولینده بولرغه تیوشدر.

*

كيف، تيخنيچسكى كورصده ايكى آطنه درسلر توقتالوب، تورسه‌ده حاضرده ياڭادن باشلاندى.

*

پسكوف. سيلسكى خازايستۋيننى اينسنيتوت شاكردلرينده پاليتسيه تنتــــو ياصاب ٦١سنى آريستاۋات ايتكان.

كوب ياشرون يازولر طابلمش.

*

بتون مكتبلرنى اصلاح

٤نچــــى فيورالده معارف مينسترى، معارف نظارتنده‌گى زور چيناونيكلرگه سويله‌گان ريچنده ايتكان: نظارتنڭ ايــڭ ياقنغى مسئله‌سى بتون مكتبلرنى اصلاح مسئله‌سيدر. حاضر مونڭ ايچون كيره‌كلى ماتيريال تورلى اسپيزدلردن وكاميسيه‌لردن جييلغان. مكتبلرده تحصيل برله اشتغالنى طبيعى حالنكه توشررگه وقت.

*

دينى مكتبلر

سيۋاتيشى سينودده، مكتب روحانيلرنى اصلاح توغريسنده مجلسلر ياصاى باشلادى.

*

بارون روزين.

پيتربورغ دارالفنوننڭ السنهٔ شرقيه شعبه‌سى مدرسندن (بارون روزين) برهفته خسته اولوب وفات ايتدى.

دارالفنون‌ده كوب يللردن بيرلو عرب لسانى، عرب ادبياتندن درس ايتوب، آوروپا مستشرقلرينڭ ايڭ برنچى عالملرندن ايدى، ديسه‌ك خطا بولمز.

عربياتقه بتون عمرين صرف ايدوب، عرب ادبياتندن، عرب‌نڭ مشهور شاعرلرينڭ اثرلريني، قصائدلريني ترجمه درسلرنده وجه تقرير هم‌ده قوهٔ علميه‌سى ايله سامعلره اوچ‌دورت ساعت ظرفنده‌غى درسلر يارم ساعت مقدارى كبى تيز اوتمكده ايدى، ديمكده اوقدر طلبه‌لرنى عرب ادبياتى ايله تلذذ ايندره بله ايدى.

ادبيات ليتوراتورا درسلرى مجرد هر بر عصرنڭ اديب‌لرين واثرلرين تعداددن عبارت اولماينچه، هراديبنڭ ترجمهٔ حالين، اثرلرندن مثاللر ايراد ايدوب، شول اثرلرين هربر جهت، نقطهٔ نظرندن، ظاهرا وباطنا تشريح، دقت ايدوب قارامق، عادتندن ايدى.

عربياته همده عموما، عالم اسلامه هيچ برتعصبى يوق ايدى.

«نور».

تل وآوللر

يازوده ايــڭ زور يول، آيرماچق يازلــب، آچق آڭلانغانى بولسه كيره‌ك.

نى، طاوش چقســه شونى يازارغه يارامسى، ئه‌يترسز: برسوزنى طاطار برترلى، ميشه‌ر برترلى، باشقرط برترلى، قرغز برترلى، يازا، بوله طرغان اش توگل ديب. حاضر بز قزان تلى بله يازب طرصاق نيچك بولر خلق آڭلاغانچى.

كافكاز، وقازاق تلـن چغارب طرب، قـزان واوفاتلى آرالرى آرطق يراق بولمغاندن، برگه آلــب بارو يارار ديب اويليمن. قزان تلن كوب ييرده آڭليلر.

كوب‌اديبلريمز: عمومى تل لازم ديب قچقرولر. چنلابراق باشلارن كوتارب آوللرغه، حتى ملالرينه قاراسنلر! اوزمنيده كرتب ئه‌يتم، برده دنيــــا بارشلرن آڭلاميبز ماماداش اويازنده، جير صر قاراوچيلرنى، وكسب اهللرن، قويب طرب، كوبمى ملا گازيته وادبيات اوقى؟ ديب تفتيش ايتسه‌گز اوقوچيلرنى بارناق بله صاناب چغارلق‌غنه طابارسز.

بزنلك ، قاره خلققه زمان بارشلرن وعظلرده، گازیته‌لرده وادبیاتن اوز تللری بله یعنی سیله‌شولری بله آڭلاطساق نیچك بولر؟

تله‌سه‌ڭز کوبسی آڭلاغاچ عمومی تل یاصارسز. ئه‌لی، آیرماچق، وقتی یهتمگان دیب ئه‌یته‌سم کیله. سزشهرلرده طروبن بر (اوچ) خلق برآز گازیته اوقغاچن، عمومی تل یاصاو کیره‌ك دیب‌خیاللانب یرماڭز. بز آولن طرو وبزدن، وکوب یللر بالالر آراسینن اوقطب آزابلانودن، آلار حاللرن بیك نق بله‌بز.

گازیته وادبیات طاراطودن مقصودڭز آڭلاطو بولسه ، راسیه‌ده خلقنڭ کوبی بولغان کریستیان واشچیلرنڭ اوزلری سیله‌شکان کوك ایتب یازڭز وطاراطڭز دیب سوزمنی بترماکچی بولدم.

کریستیان آراسینده طورب ، کوب تجربه‌لر بله‌ن کوردم‌که ، یازو طانی طورغان صوقاچیلر، اوزلری آڭلارلق ساده تل بله‌ن یازلغان کتابلرنی بیك شوق بله‌ن اوقیلر. یاڭادن برقات ایته‌م تل بله‌ن عموم توران قبیلالرین برله‌شدره‌بز دیگان خیالنی بریاقغه‌راق قالدرب، خلقمزنڭ ایڭ کوبی بولغان کریستیان واشچیلر ایچون یازساڭزله.

عبدالله الکچمیری.

تاتار آلغه کیته

بوندن یکرمی یل مقدم تاتار حرکتکه کیلدی. تری میتلکدن چغوب جانلی اولا کسه بولوب یورودن آیغوب تورمشنڭ نی ایکانینی سیزه باشلادی، معارف ایسی بورنینه یندی‌ده علمنی کیرا کسینه باشلادی. اول وقتده آراغه اصول جدید اصول‌قدیم دعواسی چقدی دعوا زورایه زورایه جنجالغه ایلاندی. تل دیگان صوغش قورالینڭ کوچی کوزلرگه کچکنه کورندی‌ده آراغه چاپان جیکلری کردی، علما مجلسلرن چاپان بیکلری عاجز قالوب خدمتدن استعفا ایتدیلر، چالمالر اورنلرنده‌تورورغه چدی آلماینچه‌تارالدیلر توزدیلر. بوندی جنجالر توقتادی ، آراغه قلم کردی. اصول جدیدنی بترورگه دیوب قولغه آلونغان قلملر صوغش میدانینه کرتلدیلر، اول قلملرنڭ صوغش میداننده‌غی بهادرانه حرکتلری اوزی بر اصول جدید بولوب کیتدی. آخرالامر معارف‌نڭ ایڭ برنچی یولی بولغان اوقو واوقتو یوللرینی بترورگه طروشقان قلمچیلر اوزلرینڭ توتقان یوللری اوزی بر اصول جدید ایکانینی کوردیلرده اوزلری‌ده قایده بارغانلقلرینی بلماسدن توغری اصول جدید دنیاسینه کیلوب کردیلر. حاضر تاتار عالمی جانلی‌اولا کسه‌لکدن چقدی، بورنینه معارف ایسی کیله، کوزینه‌معارف نورلری کورونه، آرالرنن معارف اثرلری سیزوله باشلادی. بتون تاتار دنیاسینی ادبی، فنی‌وعلمی اثرلر قابلی باشلادی دیمك بویول برلان، تاتار آلغه کیتدی!

* * *

قایغرمه، عزیزم، شادلان، قرنداشم! امیدڭنی اوزمه جان دوستم، کیله‌چکنڭ یاقتیلغی کوز آلدنن، توغانم! تاتار آلغه کیته.

شهیدلرنڭ محشر دنیاویسی، ظالملرنڭ ظلم‌لرینه قارشی دنیا یوزنده‌گی جزا کونینی کورساتکان، چن کشیلك برلان انسانیتسزلکنڭ معنای حقیقیسنڭ هیکل‌بنی تصویر ایتکان اورن، «کم یخشیدر کم یمان آنده معلوم بولغوچی» بر میدان تاتار عالمینه کیلوب کردی. ادب وتربیه یورتی آچلدی. تیاترو اوینلری موقع تماشاغه قویوله باشلادی.

تاتارلر بونی بر نیگه سانامی اوتکارمدیلر. بوڭا توشده کورگان نرسه، یایسه یوقلاغانده یانلرینه ماچی کیلگان شیکللی‌گنه قارامادیلر. بالعکس

آنی بیك الوغلاب قارشی آلدیلر، آنکا تورلی یاقدن تاش آتدیلر. آنڭ اوستینه قرآن ارغتماسه لرده شریعت برلان بیك نقغنه قامچیلادیلر. شادلان قرنداشم، بو اش تاتارلرنڭ آلغه آتلاغان بر آدملری بو، عزیزم! برده قایغرما توغانم، آنده (تیاترو ده) ئلله نیندی اختلاط دیگان نرسه بار ایکان دیسه‌لر، قورقمه، برادرم. اول باری قورقتور ایچونگنه ایتکان سوز بولور. یایسه اول ئلله نیچوك بیك کوب کشی آرقیلی ایشوتوب اشنڭ توبینی بلمای ایتکاندن‌گنه بولور اول قرنداشم. سین خواجه نصر الدین حکایه‌سی اوقغانسکدر بیت، آنده بر لطیفه بار: بر کون خواجه مسجدکه بارغاندی، خواجه سجده‌گه کیتکاچ آرتنده‌غی کشی آنڭ ئلله قای یرندن توتقان‌دی، اول صوزلغان‌ده ملانڭ ئلله قای یرندن توتقان‌دی بوکا اشانمه برادر، بو لطیفه‌گنه بو، بالالرنی «آندن کشینڭ ئلله قای یرندن توتوب تارتالار ایکان» دیوب مسجدکه باروب شایاروب اوطرماسونلار ایچون چغارغان حکایه‌گنه اول، قورقتور ایچون ایتکان سوزگنه اول. شونڭ شیکللی اوق، قرنداشم، تیاترده‌ده ئلله نیلر بوله ایکان دیوب سویلیلر، ادبیات کیچه‌سنده تشویشلر بار ایکان، شوملانورلق بیك قورقنچ نرسه‌لر بار ایکان، آنده رجال ونسانڭ اختلاطی بار ایکان، خاتونلرنڭ ماتور کیومده کورنولری بار ایکان، مونسی بیگرك قورقنچ ایکان دیوب، سویلیلر، تیاترده تهذیب اخلاقغه تکمیل نفسکه ضررلی نرسه‌لر بار ایکان دیوب ایته‌لر. بولار بارده یالغان قرنداشم، مینم سوزیمه اشانمساڭ باروب قارا، یالغز بارورغه قورقساڭ یانکه ایداشکنی‌ده آلوب بار، اگر ئلله نیندی بلالرغه اوچرارمن‌ده ایومده‌گیلر بلمی قالورلار دیوب قورقساڭ جماعتڭی‌ده آلوب بار. درستینی ایته‌م، توغانم، تیاترده قورقنچ بر نرسه‌ده یوق، بیك کوڭللی، همه اشلاگان اشلری بیك یخشی، باروب کورساڭ ایسڭ کیتار.

هر نی بولسه‌ده، قرنداشم، آندی اشلرنی توقتاتورغه ماتاشو، شینڭ مینم اشم توگل. آلای‌ده بولسه برگنه سوز ایتایم الی تاتارلرده ایکنچی حرکت باشلاندی. تیاترنی، ادبیات کیچه‌لرینی بیك الوغلاب قارشی آلدیلار، آنکار تورلی یاقدن تاش آتدیلر، اوستینه قرآن ارغتماسه لرده شریعت برلان بیك نقغنه قامچیلادیلر. قایغرمه عزیزم، شادلان قرنداشم! امیدکنی اوزمه جان دوستم، کیله‌چکنڭ یاقتیلغی کوز آلدنده، توغانم! تاتار آلغه کیته.

ع‌ن.

«بیان الحق» ده الاصلاحقه دائر مکتوب یازغان یاشلرگه جواب:

افندیلر! گرچه سز «بیان الحق» غزیته‌سینده بزگه دائر مکتوبکزنی روسچه یازغان بولسه‌گزده، بز «الاصلاح» نڭ روسچه بلمی طورغان قارئلرندن واقعه بلهن بلشله‌ندرر ایچون، سزگه تاتارچه جواب یازارغه مجبورمز.

امضا ایتکانلردن بتونله‌ی تاتارچه بلمی، وتاتار غزیته‌لرین اوقب آڭلی‌ده آلمی طورغانلرگزغه، تاتارچه آڭلی طورغانلرگز آڭلاترسز.

یوشکوفقه تاریلکه طوتار ایچون یازلغان بر مکتوبکزده، اگرده اوزگزنڭ کامل تعظیم ورکوعگزغنه اظهار ایتلگان بولسه، بزسزگه جواب بیروب طورماس ایدك، تاتار بره‌ر کشیگه رکوع ایتماسه، اوزینه معیشتدن لذت طابمی دیه‌ر ایدکده قالر ایدك. لکن سز، آراگزده کوبره‌کگز تاتارچه آڭلامیده طورغان کشیلر بولا طوربده، «الاصلاح» ده یازلغان نرسه‌لرنی تنقید ایته‌رگه قدر کرشکاچ، بزده اوز طرفه‌زدن قصقه‌غنه برجواب یازارغه لازم کوردك.

مکتوبکزده «الاصلاح» نی عموم ایدیاللریندن براقلق بله‌ن عیبلیسز. رحیم ایتب ایتسه‌گزله، عموم ایدیالی، سزنکچه نرسه‌دن عبارت؟ بو ایدیال بلان سز قایچان و نیچك ایتب بلشدیکز اول ایدیال بولینده نیندی فعالر قیلدیکز؟ اگرده عموم ایدیالینی سز، مکتوبکز کورسه‌تکانچه، بو شاعرنك فقط، شخصی دوستلقی ایچونگنه «یومشاق» نرلرین ماقتاودن، فقط یاشلر بولغانلقدن‌غنه بولدرا آلماغان اشلرین بولدردیلر دیودن، وهربر آزماز خدمتی تیگان کشیلر آلدنده رکوع ایتودن عبارت دیب، بله طورغان بولساگز، سزنکی درست بز بو ایدیالدن یراق!

بزنك عمومی ایدیال دیب آنکار خدمت ایته‌رگه تلی طورغان نرسه‌مز- عموم سعادت بنی بشر، تاتار معیشتینك بتونله‌ی یا‌ڭا اساسلرغه بناء قیلنب توزه‌تلوی!

مونه بزنك ایدیالمز، بز شونیغنه اقرار ایته‌مز، شونك آلدنده‌غنه تز چوگه‌مز.

بز بومسئله‌ده هیچ دوستلق، هیچ دوشمانلق قاتشترونی ممکن تابمیمز، کیره‌ك بولسه دوستمزنیك یمانلهمز شخصی دشمانلرمزنیده ماقتیمز.

سز بزنی شخصیت قاتشدروده عیبلیسز.

لکن اوز مکتوبکزدوك اوزگزگه رد بولرلق واقعه درج ایته‌سز. سزنك عباره‌گز بله‌ن ایتکانده اوز Дѣятель لرمزدن س. رمیفنك بر اثریندن علم رضا کورسه‌ته‌مز. اویلاب قاراگزچی افندیلر بوسوز بیت شخصیتنی قاتشدرمیلر دیگان سوز.

بزنك ریداکسیه س. رمیف بله‌ن هر وقتده دوستلقده بولاطوربده، بز آنك ماقتارلق بولماغان اثرین ماقتامیمز ایکان، بومی شخصانیة؟ بومی، هرنرسه‌دن اوّل دوستلق، دشمانلق جهتندن قاراو؟

بز تاتار معیشتینك هریتشمه‌گان بیرین تنقید ایته‌مز، س. رمیفنی تنقید ایتلگان مقاله‌دوك «الاصلاح»نك اوز محررینك تنقید ایته‌مز، شولوق مقاله‌ده «الاصلاح» خادملریندن ایکیسی دخی تنقید ایتله. مونی شخصیة دیب عیب ایتو یوشکوفکه بولغان تعظیم وانقیادگزنك بیك نازك حسلری کوڭلگزنی قاپلاب کوزلرگزنی کورمه‌س یاصاغان وقتده عفو ایته‌رلك تعصب بولسه‌ده؛ طبیعی حالنگزگه قایتقاچده مونی شخصیت دیسه‌گز، موڭار تاتارچه آڭلی طورغان بر کشیده اشانماس، بوسوزلر ضیالیلر ایچون اویات دیه‌رلر. سز بزنی مصهبت «فخر الدین»نك ایدیه‌سین بوزو، واویناوچیلر بله‌ن شخصی معامله‌مزنی قاتشدروده عیبلیسز. ظنمزچه بوسوزگزنك اساسسز ایکانین «الاصلاح»نك شول مقاله‌سین آڭلاب، برگنه قات اوقوب چقغانلرگزده بله طورغانلردر. قای‌یرده‌بز، «مصهبت فخر الدین»نك ایده‌یه‌سی طوغروسینده سوز آچقان؟

« تاتارچه تیاتر » مقاله‌سینده بوپیسا حقینده یازلغان سوزلرنی یاڭادن برقات دقتکزگه عرض ایته‌مز: «پیسده کافکازیه خلقینك یوقغنه سبهلر ایچون (مثلا بر برسینه سلام بیرشمه‌وی شیکلی) اولترشه طورغان وحشی عادتلرگه مبتلا خلق ایکانچیلگین کورساته ایدی، بوفکر فخر الدین بك مانالوغیندن آلنغان برحارا کترنی، چیرتالرین کورسه‌تودر. مونده نه پیصانی ونه آنك ایدیه‌سینی تنقید بار. اویناوچیلر حقینده یازلغان نرسه‌لرده شخصیت طابووگز طاغی بیك کولکی: تاتار غزیته‌لریندن « یولدز » اول اویناوگزنی بزدن توبه‌ن تقدیر ایتوب، ترا گیدیه‌نی ۋادیۋیلگه ده یله‌ندردیلر دیگان مفهومده یازغان ایدی. بلکه مونی‌ده شخصانیة بله‌ن دیه‌رسز؟

بلکه بتون دنیا سزگه شخصیت بله‌ن معامله ایته طورغاندر؟!؟!.

اگر افندیلر اوزگزنی ماقتاتاسگز کیلسه، یخشی اویناگز. یخشی اوینی آلمیسز ایسکان،

بيان‌الحقده روسچه مكتوب يازبقنه ماقنارغه مجبور اينه‌رمز ديب اويلاماڭز. (آراڭزده قول قويغان افنديلردن برسى محررلرمزدن برسينه مونك تنقيد اينلگان آرتيستلر حقلى تنقيد اينلگان‌ديگان). مونه بوبيرگه ينكاچ، بز سزنى شخصانية بـله‌ن عيبليمز، هم اگرده عمومى خلق اديالين آڭلا- وڭز بو نقطه‌دن بولسه بيك تأسف اينكانلكمزنى اظهار اينه‌مز.

سز افنديلر، بزنى يوشكوف حقينده گريازنى پاسكويل درج اينده‌ى ديب عيبليسز. مونى يوشكوف اينمه، اول معفو چونكه تاتارچه بلمى، بيان‌الحق چيلر اينمه آلارده معفولر، چونكه اساسا جواب بيره آلماغاچ، بره‌ر نرسه‌گه طوتنو هر بر اوستا كشينك اشى. لكن بو سوزنى سز-تاتار غزينه- لرين تنقيداينه‌رگه گرشكان تاتاربالالرى تاتارلر اينكاچ بو كولكى هم‌تأسفلى كولكى، چونكه بلمه‌گان نرسه‌گه طغلو، تأسفلى چونكه خلق ايديالارى طوغريسنده سويلى طورغان تاتار اوغلى تاتار اينتيلليگينتلرينك آنا تللرينده بلمه‌ولرين وبر مستشرق قدرده آڭلاماولرين كورسه‌ته‌در. تاتارچه آڭلاماساڭز، سزگه روسچه پيروۋدين درج اينه‌مز:

Газета „Б.-Х“. весьма и весьма старательно пишетъ разсказы про шпіоновъ если ихъ (т. е. разсказовъ про шпіоновъ) полно не наберется, то она по русски приводитъ свѣдѣнія о томъ, хорошо-ли или худо играли въ прошлыхъ представленіяхъ артисты.

Слѣдовало-бы узнать вотъ что: послѣ прочтенія этихъ фельетоновъ насколько %-въ увеличилось-бы число выходящихъ изъ татаръ шпіоновъ? Такъ-же и то когда же начнутъ заводиться въ нашей народности такіе люди, которые будутъ читать имена артистовъ, позаимствованныя изъ русскихъ газетъ, и будутъ знать ихъ основательно наизусть?

مونه بـو پيريۋود سزگه قارافانده روسچه‌ده تاتارچه‌ده مكملره‌ك بـله تورغان ذات طرفينـدن ياصالغان پيريۋوددر.

رحيم ايدب أيتڭز، قاى يېرينك مونك گريه‌زنى پاسكۋيل؟ قايده مونده يوشكوفنى تحقير اينلگان؟

سز افنديلر، يوشكوفكه تعظيم‌ڭزده بيك اۋليكاتسه اينب كيتب آنك خدمتلرى هربر مسلمان ضياليسينك خدمتيندن ظورديسز.

واقعاده بـو شولايمى؟ يوشكوف تاتار ملتى ايچون نيندى خدمتلر اينده‌ى؟ برنيچه مرتبه‌تياتر وكيچه‌لرگه رخصت آلب بيردى، برمرتبه تاتـار كيچه‌سينده مشاركنده اينده‌ى. لكن بو خدمتلر قدر هيچ‌بر مسلمان اينتيللگينت خدمت اينكانى يوقمى؟

بتون عمرلرين فقيرلر خدمتينه فدا اينكان، شول صنـف يولينـده قربـان ايتـكان، تاتـار ضياليلرينك خدمتلرى، تياتروگه رخصـت آلـو قدرده تقدير اينمه‌سلك مونى؟ شول تياترولر ايچون قلملرى بله‌ن خدمت اينكان، وملى ادبيات وجودكه كيتررگه طرشقان تاتارياشلرينك خدمتلرى بر ادبيات كيچه‌سينه رخصت آلغان قدرده‌طورمى‌مونى؟

نيوژه‌لى تاتـار ضياليلرى آراسينده شوندى كشيلرنى كورميسز؟ نيوژه‌لى آلارنك اول‌فدائيلكلرين غوبيرناطورغه بيرله طورغان هر زاياۋلينيه‌گه قول قويونى تقدير اينكان قدرده تقدير اينميسز؟

اگر سز، عموم خلق ايدیالى ديگان نرسه‌ڭز نقطه‌سيندن قاراب بولاى تقدير اينـه طورغان بولسه‌ڭز، بزموڭار كوله‌رگه‌ده يغلارغه بلميمز هم تاتارنك عوامى ضياليلرين بولاى تحقير اينوڭزغه پراتيست ياصيمز!

بز، عوام خدمتينه بيرلگان ضيالى تاتارلرنك فدائيلگين، حتـى اولغنه توگل برفقير آولغـه بارب آچدن ئولمس‌كنه درجه‌ده، وظيفه آلب، فقير خلق بالالرين اوقرغه، يازارغه‌غنه اويره‌تكان كشيلرنك خدمتلرينده، ملى مرتبه كيچه‌لرگه‌رخصت آلولرغه قاراغانده آرتق كوره‌مز!

شولای افندیلر، شخص آچولرکزنی آلمانچی‌سی بولساکز، یا که کامل صنق کوکلکز، یاشلی کوزلرکز بله‌ن بره‌ر شخصقه تعظیم وانحنا اینمه‌کچی بولساکز، آنی عموم خلق ایدیاللری بله‌ن قاپلارغه طرشماکز چونکه عموم خلق ایدیالی، سزنک سیداشفلر قولینده قورال بولوب یورگانکز شکللی، قورال بولوب یوررگه یاراتمی؛ آننک آستینه بلچراقلر قابلاساک آلرنی اوروتمی. اصلاحچیلر.

خاتون قز عالمی.

«آتباسار» ده معلم افندینک روسچه ومسلمانچه اوقمش خاتونی قزلرغه مخصوص مکتب آچوب اصول صوتیه بله‌ن اوقته باشلاغان.

اگرجی قریه‌سنده صاراپول اویازی قیوم ملا اهلیه‌سی زهرا خانم‌نک اصول صوتیه ایله قزبالالر اوقتوینه هم تکو، چیگو اشلری اویره‌تووینه تشکر ایده‌لر.

اوفاده‌غی «مسلمان خاتونلاری جمعیتی» برنچی جیولشی بولغان، رئیسه‌لکگه مریم خانم سلطانووا، معاونه اولوب اورمانوا، اعضالقغه مینوا، کریموا، ش. خانم نذیروا، سلطانوا، سیکریتارلکگه دولتگیلدینوا صایلانغانلر. شول جمعیتکه ۲۰۰ صوم اعضالق آقچه‌سی جییلوب بونک اوستینه مریم خانم سلطانووا، ماهپروز بیکه شیخ علییوا، فاطمه بیکه آلکینا، احتموا ونذیروا یوزار صوم، محموده بیکه سلیمانوا ۲۵ صوم بیرگانلر.

«خاتون قز جمعیتی» دوما کامیسیه‌سندن، کریستیان خاتونلرینه‌ده بر بیرلو، خاتون قزلرنی زیمستوا وشهر اداره‌لری صایلاولرینه قاتناشدرو، پریساژنی پاؤیرننی وزاسیداتللکگه کرورگه رخصت اینولرنی اوتنگان. «وقت»

۳ نچی فیوْرالده ۷۰۰ لب ترقی‌پرور خاتونلرنک پیتربورغده جیونلری بولمش. جیونلرنک اوزلری نک پیتیتسیه‌لرین دوماغه نه طریقه کرگولرنی سویلاب، آخرده دوماده کورساتر ایچون میلوکوفگه طاپشررغه قرار قیلغانلر.

کافقازده کنجه شهرنده بولغان مسلمان خاتون قزلری اتفاق ایدشوب، خاتونلرغه مخصوص بر جمعیت آچارغه قرار بیرگانلر.

بو جمعیتنک مقصودی خاتونلرنک حقوقلرن صاقلاو، مظلومه خاتونلرنی ایرلرینک یاوزلقلرندن نیچک بولسه‌ده قوتقارورغه طرشودر.

جمعیت‌نک اوصطافی تمام بولوب غوبیرناتورغه تصدیق اینماک ایچون بیرلگان.

بو آراده قزاننک آکلیراق بیکه‌لری آراسنده، قزانده قزلر ایچون مکتب آچو فکری قوتله‌نه باشلاب، مکتب ایچون ۱۰ منک قدر اعانه‌ده خیرات ایه‌لری خاتونلر طرفندن وعده قیلنمشدر.

هم اوزلری آراسنده مخصوص جمعیت آچارغه‌ده قرار قیلمشلر.

مین بو یقین آراده زابولاچنی لیچبینیتسه‌دن قایتوب کیلگانده عبداللین کیبتی توغروسنده آیاغم طایوب یغلا یازدم. شول وقت تربیه‌سز آلات حکیم: «آبصطای! آدم بولغاچ یغلوب اروم بولا کورمه آپپاغم» دیه قچقردی. مین شول "تربیه‌سز آدمگه «خاتون قزغه انده‌شمیگنه کیته‌رگه یارامیمی» دیه جواب قایتاردم.

مینم انصاف برله‌گنه اینکان سوزمه قارشی تاتار تلنده بولغان تورلی قباحت سوزلر بله‌ن سوگوب قالدی.

خلق آلدنده شوندی تربیه‌سزلک کورسه‌تکان آدم کشی کورمه‌گانده نیلر قیلمی تورغاندر.

قاراب تورورغه اوزی صوفی‌غنه آدم اما .....

بزنک ایرلر اوزلرون آدم بولوب آدمگه موافق تربیه‌نی قایچان آلورلار ایکان.

نفیسه سراج‌الدینوْا.

مدرسه خبرلری

پینزا گوبیرناسنده:

«ایسکی آللی گل»ده: ۱ نچی ظریف ملا مدرسه
سی بولوب تساوق کته‌گندن آیورماسی یوقدر.
محله‌سنده یاخشیغنه بایلار بولسه‌ده ایسکی مدرسه-
گه ومؤذن‌نڭ ایجك واتدرویته ظریف ملانکـده
معلم آلدرو درست توکـل اصول جدید اوقوتـو
حرام دیوویته اوشانوب تورو قزغانچ حاللردندر.
مذکور حضرت اوزیده بیك بای بولوب یاخشی
مدرسه بنا قالدروب معلم تربیه ایتارلك حـالی
باردر...

۲ نچی احمد مـلا محله‌سنده‌گی مدرسه‌در. بو
مدرسه بو سنه گوزل صورتده بنا ایدلدی مدرسه‌گه
احمد ملا قاتناشماغانلقـدن معلم‌گه تماما حریـت
ویرلوب اوزی استه‌دیگی فن کتابلری اوقوتماغه
مختار اولدیغندن یاریسی ترتیبکه قویلمش دیور
لك‌در، شویله ایسه‌ده معلم افندینڭ کیبتچی بای
لرغه ایکنچی خاتونغه قز دیمه‌ب یرووی وبـاش
قدا بولغـالاوی برده کیلشمیـدر، ونیچه یوز
بگلرگه هالی یتکان غنی باینڭ اوزینڭ بر مدرسه سنك
۱۳۰ بالانی آنچه قزغانوب باشقه معلم آلمایونچه بر
معلم‌دنگنه تربیه قیلدرووی شایـان تأسـف
حاللردندر.

۳ نچی نوری ملا محله‌سنده‌گی مدرسه در. بونڭ
بناسیده ناچار تربیه سیده ۶۵ یاشلـك بر قارت
ایله طویلردن قایتمی اچوب یوری تورغان، وطوینی
بیك سویگانگه کوره اوز اوغلینه ۳ نچی خاتون
ازله‌ودن بوشانمی تورغان، کیلنم بو.... صقال
دیدی آیرتام قزڭ بیـر دیه قزلی کشیلـر
قابقاسندن قایتمی تورغان نوری ملالر قولنـده
بولدیغندن اصولك ایسکی بولدیغندن حضرتك باشقه
یرگه بالالرنی بیرگه رضالق بیرمدکندن دولتلی بر
قریه‌ده (محله‌ده) یوزلرچه بگلرچه ملت بالالـری
بر نرسـه بلمی نـادان قالماقده‌درلـر. آیانـچ!
قزغانچ حاللر!

«یاڭی آللی گل»ده:

۱ نچی ابوبکر ملا محله‌سنك‌گی مدرسه بولـوب
بو محله‌ده بایتاق بایلر بولسه‌ده مدرسه‌نڭ مرنچه‌دن
آیورماسی یوق بو سنه‌ده بتونلای یابق؛ بالالر
اوراملك ات قووب یوریلر. مذکور حضرت اوزی
غایت ایسکی فکرلی بولوب هر یاڭی حرکتکـه
پروتیست ایتوبکنه توراددر.

۲ نچی حارث ملا محله‌سنك‌گی مدرسه‌در. بناسی
بر تورلی یاریسی حـارث ملا چیت مدرسه‌لرگـه
بیرماسونلر اوچـون بر بالانی باش ایتـوب شول
بالا برله ایسکیچه اوقوتوب ماتاشالر ثمره آز، حا-
رث ملاده ایکیگنه خاتونی بولدغندن محله‌ده قارا-
دغندن سیره‌ك کرگالی.

۳ نچی کلیم‌الله حضرت مدرسه‌سیدر، بونڭ بناسی
غایت گوزل صورتك بنا ایدلمش اولوب ۱۳۰ له‌ب
بالاده اوقیدر، بو مدرسه‌ده معلم‌ده‌بار، معلم‌افندی
اوزینه تیوشلی فنلرنی جدیدچه اوقوتساده کلیم...
حضرت کرگاله‌ب ماتاشقانلقدن وایسکیلـکنی صاقلار
غه طرشقان‌بولوب ۳—۴ نچی صنف‌لرده قرق حدیث،
شروط‌الصلوة، تعلیم...کبی کتابلر اوقتوی یکر-
منچی عصر مدرسه‌سنـك برده کیلشمیدر. امیـد
ایته‌مزکه تیزدن بو حضرت بو عادتلرنی تاشـلار
دیب، لکن قربان مجلسنك فرضا بر بر بایلرده‌قر-
بان تیریسی توغروسنك سوز چقدغنك ۵—۶ امام
ویوزگه یقین عوام آلدنك قربان تیریسینی ملا-
لرگه بیرماسکـه قزانـدن کیلگان ایمان بلمـی
نمازده نیچه فرض بارون بلمی تورغان معلملـر
قوتورتا، -آلار بونتاوشیك فلان‌کبی سوزلر سویلاب
کیلاسی یلك کوزم کورماسون شول بدبختلرنی
دیمش. انصاف حضرت انصـاف! بو مجلسك غایـت

ازون مجادله‌لر بولدی صوڭنه‌ن بایلار کیله‌سی بلن ملاغه نه زکات ونه فطر، قربان تیریسی بیرماسکه قرار بیروب تارالدیلر موڭلغی سوزلرنی بارنی یازغانی بتون غزیته صحیفه‌لرون توترمق لازم کلور.

«الاصلاح» مخبری

سمبر غوبیرناسی «چنلی» قریه‌سنده یدی محله اولوب بناسی گوزل بولغان آلتی مکتبده باردر.

١) فاتح ملا مدرسه‌سی: بوننگ مدرسه‌سی قارا قارشی گوزل صورتده بنا قیلنوب اوتکان سنه‌لرده معلملر کیتروب گوزل صورتده تعلیم ایتدرگان ایدی. مع التأسف بوسنه‌ده اصول جدید حرام دیب یورگان ملالر هم قوشنالرنڭ قرون قاراولرندن قورقب معلملر کیترمایچه اوزی اوقوتقان بولوب ملت بالالرینڭ عمرلرون اوتکاروب یاتادر.

٢) قادر ملا مدرسه‌سی: بومدرسه بنا جهتندن کورکام بولسه‌ده. ك... قادر ملا اوزینڭ تعصبلغندن مدرسه‌سینه معلم کیترمایچه عزیز شاگردلرنڭ آلتوندن قدرلی عمرلرون اوتکازمکده‌در.

قایسی وقتده آشارغه بارورغه بولماغاندانغنه مدرسه‌گه کروب چقغالیدر.

باشقه ملالر ایسه مدرسه‌لری ایسلرینه توشکانلگنه کروب ایسکی ترتیب برله شاگردلرنڭ عمرلرون اوتکازه‌لر. «چنلی» قریه‌سنده حیلی بایلر اولوبن معلم آلماولری، هم بالالرمز اوقیلر دیب نه قدر ملت بالالرون نادان قالدرولری قزغانچ حالدردندر.

اگرده بایلار معلملر کیتروب اوقوتسه‌لر نیندی گوزل اولور ایدی.

قایغروچی

داخلی خبرلر:

دوماده تعلیم کامیسیه‌سی

تعلیم مسئله‌سنی قاری تورغای کامیسیه، تعلیم ابتدائی ایچون کیره‌ك اورنلرغه توتارغه ١٠٤٠٠٠٠٠٠ صوم تعیین ایتکان.

خلقغه درسلر اوقو، مکتبلر آچو عموما غوبیرناده‌غی اوقو، اوقتو اشلرینه یاردم ایتمك ایچون «کانیژ» شهرنی ترقی پرور یاشلر جمعیت آچمشلر.

صامار گوبیرناسنده بوگلمه اویازنده مسلمان جمعیتی معلملر حاضرلمك ایچون وقتلی درسخانه‌لر آچارغه قرار بیرگانلر دیب اداره‌مزگه یازالر.

چستایده مدرسه‌لرنڭ ترتیب‌سزلگندن هم‌ده مدرس افندینڭ محلی مأمورلرنڭ درسکه کرورگه رخصت بیرماولرندن شاگردلر بره‌م، بره‌م طارالا باشلادی، بعضلری روسچه اوقورغه چیتکه کیته‌لر دیب اداره‌مزگه یازالر.

طرویسکی‌ده معارف قورسلری

طرویسکی شهرنده «فن» قورصلری آچلوب، لیکسیه طکلاو آیغه اوچ صوم. هرفنگه ساعتلابن ممکن: روس تلی وحساب فنلری ایچون هرساعتی اوچ تین، باشقه‌لر ایچون بیش تین، اوقوچیلرنڭ یارمی مسلمانلردر.

باکو ریالنی اوچیلیشچه‌سینڭ ٦—٧ نچی کلاصده‌غی شاگردلر چاستنی ریپیتیترلر آلوب، امتحانغه حاضرلنه‌لر. آرالرنده مسلمانلربن بایتاق بار.

باکو ریالنیسنده‌گی بار مسلمان شاگردلرنڭ عددی ٢١٩ در.

طومسکیده یاشلر اوز آرالرندن ٢٠٠ صوم آقچه جیوب قرائتخانه آچقانلر. تاتار وروس غزیته‌لری آلنه باشلاب بر آز کناهلرده آلدرمشلر. برمنصب

آخوندلری قارشی توروب ماتاشساده ، بر نیده اشلی آلماغان .

بویل یولم توگالهای قریه‌سینه طوغری کیلب برنیچه کشیلر بله‌ن مکتبلرین قارامقچی بولدق. مکتب دیگانلری طشدن قاراغانده آولنك بایراق مازیگی‌نك مونچه‌سی کبی بولسه‌ده، اچنده بلکه ره‌ت بولور دیب (اوزمدنگنه اویلاب) مکتب‌نك اچینه کردك. نی کوزم ایله‌ن کوریم مکتبدە بالالر اورنینه کجه‌لر سبق اوقب یاتالر ایکان. تره‌زه‌لری واطیلب بتکان، سه‌کیلری کجه بره‌نلری سیکرب اویناب، واطلب بتکان.

یانمده‌غی کشیدن: نیگه بو وقتقه قدرلی بالالرگزنی اوقتمیسز دیب صوراومه، «حضرتنك وقتی یوق» دن باشقه جواب آلا آلمادم.

معلم کیترترگه‌ده، حضرت «حصولم» کیمی دیب رخصت بیرمی ایکان. قزانلی ذاکر آپانایف، حضرتکه نیچه مرتبه معلم کیترتیم، سینك حصولك کیمه‌س، اول ژالونیه بله‌ن طرور دیب ایتب قاراساده، حضرت راضی بولماغان.

بومکتبنی قاراب چقغاچ ایکنچی محله مکتبینه کیندك. لکن کرورگه ممکن بولمادی. ترزه‌لری هم ایشکلری قاداقلانب قویلغان ایدی.

بومحله ملاسینکده وقتی یوق ایکان. (ملاسی: ایشان حضرت مالابی نوری ملا) کوندز به‌لش آشاودن، کیچ کورشی خاتونلری یانینه یورودن بوشی آلمی ایکان. جولچی.

اورال اوبلسنده، قزل‌قوغه شهرنده، اوشبوسنه یاش فکرلی‌لرنك اجتهادی برلن، اخشام درسلاری آچلدی. بعض فنلردن زمانغه‌مناسب صورتده درس ویرلادر. علوم عربیه‌گه معلم مردنشاه حسینف، فارسیچه‌گه راوشنبای نعمت‌بایف، روسچه‌غه اوچیتل تریغولف. درس کیچکی ساعت آلطیدن توقزغه قدر دوام ایته‌در.

طلبه ایکیگه بولنوب، اوّلگسی مدرسه فائده‌سینه یلغه اون صوم ویروب، دائمی اعضا اولانلر، ایکنچیسی ایکی صوم بیروب وقتچه اعضا بولغانلر. محمدعارف الکریمی

قزان خبرلری :

قبرستان مکتبنده نیچه کونلردن بیرلی‌باغلمای توروب، بالالرده چچك آوروی قوتلمنسه‌ده هیچ چاره‌سینه کرشلمایدر.

مسجدده هر آطنه آقچه جیولسه‌ده قایه کهنه تورغاندر ؟

بوکونلرده «بیان الحق» غزیته‌سی نشری «معلومات» آدریس کالیندارینك اولگی جزئی اداره‌مزگه کیلدی .

«معلومات» تاتارچه اوّل نشر ایتلگان آدریس کالیندار بولغانلقدن شبهه‌سز کیره‌کلی بر اثردر. مندرجاتی خیلی گوزه‌ل وفائده‌لی نرسه‌لردن‌عبارت بولوب اول جهتیده شایان تحسین در. ایچنده بر نیچه فائده‌لی رسملریده بولسه‌ده، کاغدینك بیك یوقالغی ، ومطبعه‌لرینك ملکه‌سزلگی آرقاسینده بیك بوطالچق ویه‌مسز چقغانلر. کالیندارینك بر نیچه اورنینده خطاسی بار .

ایکنچی جزئینك ده تیزلکده ومونده‌غی نقصانلرینده خاوی بولماغانی حالتده نشر ایتلوینی آرزو ایته‌مز.

بوکونلرده « عبدالعزیز فیضی وایبده‌شلری » نشری «شعرلر مجموعه‌سیندن برنچی کتاب» اداره خامزگه طابشرلدی . مجموعه‌ده‌بر نیچه شاعرلرنك خیلی گوزه‌ل شعرلری درج ایتلگان . احکام المصطفوینك شعرلری ایسکی ترك ادبیاتینه تقلید بله‌ن، بیك آغر تل بله یازلساده ، آنده‌ده بعضا گوزه‌ل‌نرسه‌لر چوراشدرغالی . « عبد العزیز فیضی وایبده‌شلری» شرکتیندن موندن صوك‌ ده‌ی گوزه‌ل گوزه‌ل مجموعه‌لر کوده‌مز .

بوسنه قزان مکتب ومدرسه‌لرنك لیلی ونهاری اوله‌رق اوقی تورغان شاکردلرنك حسابی:

١ مدرسهٔ محمدیه‌نك عالیه، اعدادیه، رشدیه ابتدائیه صنفلرنده

٣٤٤ شاکرد

٢ آخوند یوسف حضرت مدرسه‌سنده

٤١ شاکرد

٣ کول بویی مدرسه‌سنده

٢٣٥ شاکرد

٤ مرجانیه‌ده مکتب فقراءٔ شاکردلری ایله‌ن

١٥٩ شاکرد

٥ خالدیه مدرسه‌سنده

١٥٠ شاکرد

٦ عثمانفلر مدرسه‌سنده

٧٣ شاکرد

اجم محله‌سی مدرسه‌سنده:

١٥٠ شاکرد

صالحجان حضرت مدرسه‌سنده

٧٠ شاکرد

قیوم حضرت مدرسه‌سنده

٨٥ شاکرد

یاڭا محله مبارکجان حضرتده

٥٠ شاکرد

کشاف حضرت مدرسه‌سنده

٧٥ شاکرد

امیرخانیه مدرسه‌سنده

١٢٠ شاکرد

جمعیهٔ خیریه مکتبنده ٤٧ شاکرد

یونسفلر پریوتنده ٢٥ شاکرد

بارسی ١،٦٢٤ شاکرد

مکتوب

محرر افندی بو مکتوبمنی ١٩ نچی نومرو «الاصلاح»قه درج ایتوگزنی اوتنه‌م „Волжско-Камская Рѣчь“ فزیته سینك ١٠٩ نچی نومروسینده احمدجان آبظی سیداشفنك مکتوبی درج ایتلگان. بو مکتوبده احمدجان آبظی: «مینم یاڭالقنی سوکگه‌نم یوق» دیب یازا. واقعه بولای: ٢١ غنوارده ع. علییفلر مجلسینده سیداشف عزتوللین ولی‌گه قاراب تخمینا شوشی سوزلرنی سویله‌دی: مونه اول ادبیاتف کیچه‌لرینده تیاترلرده یاشلر شولقدر قباحتلکرگه یته‌لر ایکان، حتی مونه.....افندی خداینی سوککان ایکان دیدی. بویاڭا اشلرگه قارشیلق بولمی، نرسه صوڭ؟ احمدجان آبظی اگر بو سوزلرنی سویله‌مه‌دم، دیسه، مینی یالغان ایچون محکمه‌گه طارتسونده، مین شونده اثبات ایته‌رمن.

شول حقده‌غی واقعه‌نی یازغان کشی. آدرس اداره‌ده.

اداره — احمدجان آبظی اگر آندی سوزلرنی سویله‌وین انکار ایته باشلاب موندن صوڭ سویله‌مه‌سکه بولسه، یاشلر یانینه آقصاقاللرمزده قوشلا باشلادی دیب بیك شاد بولرمز.

کچکنه فیلیه‌تون

مکتب لائحه‌لری ایچون آیاقلر!

خلق ترقی ایتکان صایون عجب نرسه‌لر وجودکه کیله. لکن بو نرسه‌لرنك هه‌مه‌سی آدم عقلی ایرشورلك، آدم باشی یتشرلك نرسه‌لر بولالر، بولار هه‌مه‌سی بارا طورغاچ عرفی توك نرسه‌لر بولوب کیته‌لر، شوڭار کوره بولارغه حیران قالنمی، قالدرغه تیوش‌ده توگل. بو طبیعی وفنی ترقیده،

اما ترقینك ایکنچی تورلیسی بار ایکان!

ایشتکانگز بارمی؟

نی بولور دیب اویلیسز؟

سیزرگه آزابلانماگز بو آلای باش بله‌ن اویلاب‌قنه سیزله طورغان نرسه توگل!

بوکونلرده ایسکی تاتارلر دوماغه تقدیم ایتارگه مکتبلر لائحه‌سی یاصارایچون، بر کامیسیه صایلادیلر.

بلکه مونك برده عجب نرسه یوق دیه‌رسز؟ صبر اینگز ئلی! عجبی کیلاچکده.

هر ملتده مکتبلرگه لائحه توزو کامیسیه‌سینه باشلری بله‌ن اشلی طورغان کشیلرنی صایلیلر شولای بیت؟

شولای ایندی، شولای. لکن مونك برده عجب نرسه یوق، دیب اویلارسز.

طوقتاگز، صبر اینگز عجبی کیلاچکك بولر:

بزنك ایسکی تاتارلر «من تشبه» دن قورقب، باشلری بله‌ن اشلی طورغان کشیلر صایلاماغانلر. آیاقلری بله‌ن اشله‌رلك کشیلر صایلارغه طرشقانلر.

قایدن بله‌سز دیسزمی؟

اوقب قاراگز «بیان‌الحق» نـك ٢٧٦ نچی نومر وسینده‌گی اصلاحچیلرغه یازلغان نرسه‌نی. مونه آنده صایلاوچی افندی نرسه یازا: «اصلاحچیلر آیاقلری آورتقانغه کوره صایلانمادیلر» دی. ایشته‌مسز؟ باشگز آورتسه آورتسن، اما آیاغگز آورته کورمه‌سین، کامیسیه‌گه صایلانا آلمی قالورسز.

شوکار کوره باشگز ایشله‌مه‌سه ایشله‌مه‌سین، آیاغگز ایشله‌سه شول یته، سز کامیسیه‌ده مکتبلر لائحه‌سی توزوشه باشلیسز.

معارف ایشی باش بله‌ن توگل، آیاق بله‌ن اشله‌نه خاطرگزده طوتوگز!

مونه قارت تاتارلرنك بو ترقیلری شایان عبرت! أینگز یاوروپالیلرغه، آلارده نمونه ایتسونلر.

«صایلاوچی» افندینك بو سوزی بیك درست! لائحه توزو کامیسیه‌سینك اعضالریندن برسی آیاقلری بله‌ن اویلاب سوز سویله‌وی بله‌ن بیگره‌ك اشتهار ایتکان ذات قصه‌سین طکلیسزمی؟

بر وقت جمعیت خیریه‌نك مجلسی بولغان. مذکور افندی خلقغه باش بله‌ن توگل، آیاق بله‌ن اویلاب سویله‌گانین کورسه‌ته‌سی کیلب بولورغه کیره‌ك، باشی بله‌ن اویلی آلماسلق ایتب، صاتلق آورو بله‌ن آورتدرب بارغان.

آغای انیده بولا طورغان اش، بوده عجب توگل دیه‌رسز؛

— بوغنه بولسه عجب بولماس ایدی‌ده، مونلن آخرغیسی بار ئلی:

شوندن صوك... آیاقلری بله‌ن اویلاب سویله‌رگه طوتونغان... طوتونغان‌غنه توگل سویله‌گانده...

نرسه‌لر سویله‌گان دیسزمی؟

آنسی حاضرگه قالب طورسون ئلی.

آخردن نی بولغان دیه‌رسز؟

نی بولسن: خلق‌نك بیك ایسلری کیتکان رئیس‌که‌ده خدای تورزملك بیرو سببلی مجلسدن‌ئوك قوالاتب چغارتماهان.

نیگه ایسلری کیتکان دیه‌رسز، شولایمی؟

نیچك ایس کیتمه‌سون. ایسکی تاتارلرمز آیاقلری بله‌ن اویلارغه اویره‌نب، باشلرینه بتونله‌ی احتیاجلری بتکان.

مونه ترقی! مونه سعادت! حاضر باشلرنی آورتدرب یورورگه‌ده یارامی آیاقلر بله‌ن اویلاب بولا! یاشاسون آیاق، دالوی باش!

طاشمحمد.

تصحیح

اوفا مدرسهٔ عالیه‌سی شاگردلری امضاسی بله‌ن کیلگان خطده، (١٥ نچی نومر الاصلاح)نك مدرسهٔ عالیه حقینده یازلغان نرسه‌لرنی تکذیب ایته‌لر. حاضر مدرسه‌گه پنزه‌لی عبدالله افندی کیلوب اجتهاد بله‌ن درس اوقته باشلاغانلغی بیان ایتوله.

بوخبر اوفاده‌غی اوز مخبرمز عالمجان ابراهیمف طرفندن یازلغان خبر بولمیچه، عالیه شاگردلرینك ایکسینك امضاسی بله‌ن کیلگان خبر ایدی.

اول قایغولی خبرنك درست چقماوینه بزاوز طرفمزدن شادلق اظهار ایته‌مز.

Редакторъ-Издатель В. Бахтіяровъ. محرر وناشر: وفا بختیارف Тип. „Бр. Каримовыхъ“ въ Казанѝ